

VILÁG- TÖRTÉNET

A BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **GÉRAUD POUMARÈDE**
A KONSTANTINÁPOLYI FRANCIA DIPLOMÁCIA
ÉS A MAGYARKÉRDÉS A RÁKÓCZI-SZABADSÁGHARC KORÁBAN
- **ELISABETH SAÏH – TÓTH FERENC**
RODOSTÓTÓL PÁRIZSIG
- **TÜSKÉS GÁBOR**
A NEMZETI IDENTITÁS TÖRTÉNETI KONSTRUKCIÓJÁHOZ
- **TAKÁCS LÁSZLÓ**
A KATONAI RANGOK TERMINOLÓGIÁJA II. RÁKÓCZI FERENC
CONFESSIO PECCATORIS CÍMŰ MŰVÉBEN
- **KINCSES KATALIN MÁRIA**
RÁKÓCZI-SZOBROK KÜLHONBAN
- **SZEMLE**
BLÉNESI ÉVA, KISS MÁRTON, NAGY KORNÉL,
TÓTH FERENC ÍRÁSAI

TARTALOM

Egy emlékév után. A hazai és külhoni Rákóczi-kutatások újabb eredményei (Tóth Ferenc)	305
<i>Tanulmányok</i>	
Géraud Poumarède: A konstantinápolyi francia diplomácia és a magyarkérdés a Rákóczi-szabadságharc korában	311
Núria Sallés Vilaseca: „Erdély fejedelméhez küldtek csupán.”	
Jacques de Boissimène küldetése III. Ahmed szultán udvarában (1717–1718)	325
Balázs-Szabelski Enikő – Adam Szabelski: II. Rákóczi Ferenc Lengyelországban	335
Elisabeth Saïh – Tóth Ferenc: Rodostótól Párizsig. Egy magyar származású család viszontagságai	345
Tüskés Gábor: A nemzeti identitás történeti konstrukciójához. A pátria képe II. Rákóczi Ferenc önéletrajzi írásaiban	371
Takács László: A katonai rangok terminológiája II. Rákóczi Ferenc <i>Confessio Peccatoris</i> című művében	393
Egyed Emese: Színpadi álom a Rákóczi-emigrációról.	
K. Boér Sándor: <i>Gróf Bonnévál vagyis az idegenek Konstancinápolyban</i>	409
Kincses Katalin Mária: Rákóczi-szobrok külhonban	431
<i>Műhely</i>	
Korpás Zoltán: Mexikói aranyesők a magyarországi oszmán terjeszkedés ellen?	467
<i>Szemle</i>	
A Próféta-ábrázolások európai kultúrtörténete (Tóth Ferenc)	481
A Lengyel–Litván Unió kapcsolatai a Szafavida Birodalommal és az ecsmiadzini katolikoszátussal (Nagy Kornél)	486
Hogyan látja az utókor az örmény genocídiumot?	
Gondolatok <i>Az emlékezet száz éve</i> című könyv margójára (Blénesi Éva)	490
A Szabad Francia Erők a második világháborúban. Az ellenállás megszervezése és a nemzetközi fegyveres együttműködés (Kiss Márton)	496

CONTENTS

After a Year of Remembrance: Results of Recent Researches on the Rákóczi Era at Home and Abroad (Ferenc Tóth)	305
<i>Studies</i>	
Géraud Poumarède: French Diplomacy at the Porte and the Hungarian Question during the War of Independence of Francis II Rákóczi	311
Núria Sallés Vilaseca: "I Was only Sent to the Prince of Transylvania": Mission of Jacques de Boissimène to the Court of Sultan Ahmed III (1717–1718)	325
Enikő Balázs-Szabelski – Adam Szabelski: Francis II Rákóczi in Poland	335
Elisabeth Saïh – Ferenc Tóth: From Rodosto to Paris: The Vicissitudes of a Family of Hungarian Origins	345
Gábor Tüskés: To the Historical Construction of National Identity: The Image of Hungary in the Autobiographical Writings of Francis II Rákóczi	371
László Takács: Terminology of Military Ranks in <i>Confessio Peccatoris</i> , the Work of Francis II Rákóczi	393
Emese Egyed: A Dream on Stage about Exile: Sándor K. Boér: <i>Bonnéval or the Strangers in Constantinople</i>	409
Katalin Mária Kincses: Rákóczi Statues Abroad	431
<i>Workshop</i>	
Zoltán Korpás: Mexican Gold Pesos against the Ottoman Expansion in Hungary?	467
<i>Book Reviews</i>	
A European Cultural History of the Representations of the Prophet (Ferenc Tóth)	481
The Relations of the Polish–Lithuanian Commonwealth with Safavid Iran and the Catholicosate of Etchmiadzin (Kornél Nagy)	486
The Armenian Genocide as Seen by Posterity: Reflections on the Margins of the Book Entitled <i>A Hundred Years of Memory</i> (Éva Blénesi)	490
The Free French Forces in World War II: Organizing Resistance Movement and International Cooperation (Márton Kiss)	496

II. Rákóczi Ferenc Lengyelországban

A 18. század első fele mind a magyar, mind a lengyel nemzet számára rendkívüli időszaknak bizonyult. Miután a törököket sikerült kiszorítani a Kárpát-medencéből, a Magyar Királyság újra egy kézben egyesült. Az elégedettség azonban hamar elszállt, és a magyarok csalódtak, mivel a Habsburg-kormányzás szinte ugyanolyan despotikusnak tűnt, mint az oszmánoké volt. A kilátástalannak tűnő helyzetben a magyarok felkelést szerveztek Bécs ellen, amely hamarosan szabadságharcra nőtte ki magát. Eközben a Lengyel Köztársaságban belháborút vívtak II. Ágost és Leszczyński Szaniszló támogatói. A szomszédos országok – Szászország, Oroszország és Svédország – aktívan közreműködtek a konfliktusban, majd mindennek következményeként Lengyelország elveszítette a térségben addig betöltött vezető szerepét. A tragikus események ismét összekötötték egymással a két nemzetet. A kapocs köztük II. Rákóczi Ferenc, a Habsburg-ellenes felkelés vezetője, egy időben a lengyel korona várományosa volt, aki a korszak jelképévé vált. Az alábbi tanulmány azzal a céllal íródott, hogy közelebb hozza az olvasóhoz a nagyfejedelem lengyelországi tartózkodását. A Visztula mentén töltött időszakról kevés írás látott napvilágot, az itt-tartózkodás ténye a lengyel köztudatban alig ismert.

A magyar olvasó számára hozzáférhetőek a kérdéses időszakot bemutató magyar nyelvű források és publikációk, ezért ezek ismertetésétől eltekintünk, csak a lengyel nyelvű forrásokat emeljük ki. A magyar szerzőktől származó források igen szerények: néhány kuruc vers,¹ Rákóczi saját maga által írt *Mémoires*-jai és *Vallomásai*,² valamint Szathmáry-Király Ádám lengyelországi utazása során készített, szinte feledésbe merült feljegyzései³ alkotják. Feldolgozások is alig születtek a kérdésről. Hopp Lajos Rákóczi gdański látogatását leíró, rövid cikkén,⁴ valamint Zofia Bienkowska Rákóczi és Jarosław városa közötti kapcsolatról szóló írásán⁵ kívül nem találunk olyan publikációt, amely kifejezetten a fejedelem lengyelországi tartózkodására fókuszál. A lengyel szakirodalomban meglehetősen sok információval szolgál

* Balázs-Szabelski Enikő: polonista; Adam Szabelski, PhD, a Waclaw Felczak Lengyel–Magyar Együttműködési Intézet titkára, a poznańi Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej szaktanácsadója.

1 *Antologia wierszy węgierskich*, 1971.

2 Rákóczi, 1988, a továbbiakban: *Pamiętniki i Wyznania*.

3 Divéky, 1911.

4 Hopp, 1965.

5 Bienkowska, 2002–2004.

a tárgyalt időszakra vonatkozóan Bożena Popiołeknek a fejedelem szeretőjéről, Elżbieta Sieniawskáról szóló könyve.⁶ Jacek Staszewski is tesz Rákócziról említést néhány helyen II. Ágosttal foglalkozó könyvében.⁷ Érdeemes még megemlíteni Kazimierz Jarochowski *A századokról. A belső ügyekről és a háborúkról* című könyvét, amelyben a 19. században élt szerző egy egész fejezetet szentel a fejedelemnek (*A Rákóczi-epizód II. Ágost uralkodása idején, 1703–1717*).⁸ Néhány tény Rákóczi idejéről a magyar történelmet egészében bemutató monográfiákból is megtudhatunk (lásd Waław Felczak *Magyarország története*,⁹ Tadeusz Kopyś *Magyarország története 1526–1989*¹⁰ című művét, valamint Romsics Ignác *Magyarország története*¹¹ lengyelre lefordított könyvét). Más szemzőgből közelítik meg a kérdést Csapláros István könyvei: ezek a művek nem kifejezetten történelmi jellegűek, mivel a magyar–lengyel irodalmi kapcsolatokat elemzik.¹²

Rákóczi első lengyelországi útja

1701. november 7-én Rákóczi Ferenc megszökött Bécsújhelyről, majd a lelepleződéstől való félelemben telt, nehéz utazást követően, november 12-én érkezett meg a lengyel nemesi köztársaságba (*Rzeczpospolita*). November 15-én már Krakkóban találjuk, ahol nem időzött túl sokáig. Saját bevallása szerint sikerült néhány templomot felkeresnie, köztük a katedrális, ahol Báthori István sírját is megtekintette.¹³

Rákóczi utazásának célja – mint említi – kedves barátjának és a Habsburgok ellen szövetkezők egyik fontos alakjának, Bercsényi Miklósnak a felkeresése volt. A korabeli híresztelések szerint Bercsényi nagyon jó kapcsolatokat ápolt II. (Erős) Ágost lengyel királlyal (1697–1704, Szászországban I. Frigyes Ákos néven választófejedelem, 1694–1733). Nehéz megmondani, valójában milyen volt ez a viszony, mivel a gróf gyakran nagyobb érdemet tulajdonított magának, mint amekkorát a valóságban felmutatott. (Példaként lehet említeni azt a jelenetet, amikor Rákóczi Ferencnek beszámolt arról, miként törtek az életére. A tudósítás, összevetve más tanúk elbeszéléseivel, nyilvánvaló pontatlanságokat tartalmazott.)¹⁴

Nem lehet pontosan megállapítani, hogy mennyire volt reális számítás, hogy a lengyel király tényleges segítséget fog nyújtani. 1700-ban XIV. Lajos arra biztatta a Wettin-dinasztiából származó szász választófejedelmet, hogy az Ausztriával a spanyol örökösödésért vívandó háborúban támogassa őt, de legalábbis őrizze meg „baráti” semlegességét. Egyrészt a választófejedelem biztosan nem idegenkedett az Ausztria kárára történő gyarapodás és a császári korona megszerzésének

6 Popiołek, 1996.

7 Staszewski, 2005.

8 Jarochowski, 1886.

9 Felczak, 1983.

10 Kopyś, 2018.

11 Romsics, 2018.

12 Csapláros, 1979.

13 *Pamiętniki i Wyznania*, 140–141.

14 Uo. 417–418.

gondolatától sem. Másrészt éppen 1701-ben belekezdeni egy új konfliktusba, amikor a svédek legyőzték Dániát és Oroszországot, és így a Dvina mentéig nyomultak előre, rendkívül kockázatos volt. Tovább bonyolította a helyzetet, hogy Litvániában belháború zajlott a Sapieha és a többi mágnáscsalád között.¹⁵

Rákóczi Ferenc Varsóban – a császár követének kémkedésétől tartva – a külváros egyik legrosszabb részében, a zsidó negyedben szállt meg. Tudatosan választotta ki ezt a helyet, mivel nem szerette volna felfedni a tartózkodási helyét addig, amíg nem kap megbízható hírt Bercsényi gróftól.¹⁶ Idővel sikerült felvennie a kapcsolatot a magyar szervezkedőkkel. Bercsényi gróf bemutatta a fejedelemnek a lengyel nemesi köztársaság helyzetét, és arról is beszámolt, hogy II. Ágost nem tudja támogatni a magyar ügyet, mivel a svéd hadsereg a Dvina folyónál átlépte a lengyel határt, valamint megkezdődött a spanyol örökösödési háború is, amelyben Szászország végül a Habsburgokat támogatta.¹⁷

A fejedelem emlékirataiban is megemlíttette a lengyel király politikájának megváltozását. Osztrák rábeszéléssel magyarázta a francia királlyal ápolt jó viszonyának meglazulását és a császárhoz való közeledését. Rákóczi feljegyzéseiben azt is megemlíttette, hogy felmenői révén számos lengyel mágnáscsaláddal állt rokonságban, mégsem akadt egy barátja sem Lengyelországban. Sőt – tekintve hogy ausztriai alattvaló volt – nem is volt biztonságos új barátságok keresése.¹⁸ Rákóczi szerint a külpolitikai változások hátterében a szász miniszter, Wolf Dietrich von Beichlingen állt.¹⁹ Ugyanakkor a Franciaországtól messze lévő, az örökös tartományokhoz viszont közel fekvő Szászország számára, amelyet még Lengyelország ügyei is terheltek, kockázatos lett volna, ha XIV. Lajos mellé áll.²⁰

Idővel a fejedelem is másképp látta az okokat. *Vallomásaiban* leírta II. Ágost király külpolitikai helyzetét, és magyarázatot adott politikájának megváltozására is. A kezdeti hadi sikerek ellenére a szász csapatoknak fel kellett adniuk Livónia területét. Rákóczi úgy vélte, hogy XIV. Lajos jobbnak látta a kis Szászország helyett az erősebb svéd felet támogatni az északi konfliktusban, mivel az ottani helyzet gyors rendezése után számított XII. Károly segítségére a Habsburgokkal vívott háborúban. II. Ágost ugyanakkor bízott a francia közvetítésben, és a Svédországgal kötött békéért cserébe a franciák szövetségesévé vált volna a Habsburgok ellen. Ebben az esetben a szász csapatoknak – a Titkos Királyi Tanács jóváhagyásával – lett volna lehetőségük Lengyelország felől Magyarországra betörni. Ez volt az az ígéret, amelyet II. Ágost Bercsényi grófnak tett. A valóságban az események nem a fent leírt módon mentek végbe, amit a fejedelem azzal magyarázott, hogy a deus ex machina „megkeményítette a svéd király szívét”, ezenfelül pedig Beichlingen szász minisztert a bécsi udvar jelentős összeggel lekötölte annak érdekében, hogy támogassa

15 Staszewski, 2005. 94–98.; Link-Lenczowski, 1994. 12–14.; Wimmer, 1956. 34–37.

16 *Pamiętniki i Wyznania*, 142.

17 Staszewski, 2005. 94–98.; Link-Lenczowski, 1994. 12–14.; Wimmer, 1956. 34–37.; Blanning, 2003. 246–250.

18 *Pamiętniki i Wyznania*, 144–145.

19 *Historia dyplomacji polskiej*, 1982. 394–395.

20 Staszewski, 2005. 94–98.; Link-Lenczowski, 1994. 12–14.

ügyét. Végezetül II. Ágost – az 1700. december 17-én Franciaországgal aláírt megállapodás ellenére – 1702. január 16-án paktumot kötött a Habsburg császárral. Bécs a király miniszterei tudtával készült merényletet elkövetni Bercsényi ellen, melyet a grófnak épphogy sikerült túlélnie.²¹

Rákóczi meglehetősen nehéz helyzetbe került: mivel II. Ágost a császárt részesítette előnyben, a lengyel főurak több részre szakadtak, a korrupció és vesztegetések nagy méretet öltöttek. Rákóczi ebben az időben ismerte meg későbbi pártfogóját, akit „férfi elmével bíró hölgyként” jellemzett emlékirataiban.²²

Rákóczi és Elżbieta Sieniawska kapcsolatfelvételének és első találkozásának körülményei vita tárgyát képezik. A fejedelem szerint követi segítséggel, hosszú várakozás után, karácsony előtt Varsóban találkozott a mágnásasszonnyal. Ezt követően a magyarokat egy Sieniawski-birtokra vitték, ahol menedéket és segítséget kaptak.²³ Ezek alapján – amit Jacek Staszewski is elfogad – Sieniawska csak 1701. december végén kezdte el támogatni Rákóczi Ferencet. Ezzel ellentétben áll a hercegnő férjének írt levele, melyben arról számol be, hogy már 1701. december 9-én útnak indította Rákóczit és kíséretét birtokukra. A francia követ ránk maradt levele is Sieniawska állítását támasztja alá. Az biztos, hogy Bercsényinek a hercegnő csehországi utazása előtt kellett kapcsolatba lépnie Sieniawskával.²⁴

A magát francia mérnöknek kiadó Rákóczi 1703 májusáig élvezte Brezánban (Brzeżany) a Sieniawskik vendégszeretetét. Ez idő alatt levelezést folytatott a versailles-i udvarral, aminek eredményeként számíthatott Franciaország támogatására, mivel az osztrákokkal hadban álló XIV. Lajosnak érdekében állt a Habsburgok hátszögének gyengítése. A Napkirály mégsem mutatott hajlandóságot arra, hogy a szubszidiumot hadi célra rendelkezésre bocsássa, inkább arra számított, hogy az Oszmán Birodalom támadja meg Ausztriát. Ezzel párhuzamosan – amennyiben az oszmánok mégsem támadnák meg az osztrákokat – Du Hèron francia követ azt az utasítást kapta, hogy kezdjen hozzá gyorsan egy franciabarát tömörülés megszervezéséhez, így – biztos, ami biztos – II. Ágostot már előre igyekezett meggyőzni a Habsburgok elleni akció szükségességéről. A lengyel király ugyanakkor nem tudta támogatni a kuruc ügyet, mivel Ausztriát pártfogolta.²⁵

A felkelés megindításáról akkor született meg a végső döntés, amikor Rákóczihoz két, parasztnak öltözött nemesember érkezett, s arra kérték, legyen a felkelés vezére, mivel Magyarországon több helyen zendülés és osztrákellenes fellépés történt. A fejedelem türelemre intette a felkelőket, miközben saját címerével ellátott zászlókat küldött nekik. Azt parancsolta, várjanak, amíg engedélyt ad a támadásra. Ennek ellenére a kuruc csapatok, amint megkapták a zászlót, fegyveres támadásba kezdtek. 1703. május 6-án Rákóczi kiadta a „minden igaz magyarhoz” szóló pátensét, majd június 13-án átlépte a lengyel–magyar határt, hogy egy alig ezer emberről álló, főleg kaszával, bottal, baltával és lándzsával felszerelt sereg vezére legyen.

21 *Pamiętniki i Wyznania*, 147–150.

22 Uo. 150–151.

23 Uo. 151–152.

24 Popiołek, 1996. 44–46.

25 *Pamiętniki i Wyznania*, 152–154.; Popiołek, 1996. 46–48.

Rákóczi kíséretében egy csekély létszámú, lengyel mágnessok által küldött segédcsapat is érkezett a felkelők támogatására.²⁶

Rákóczi második lengyelországi útja

1711. február 2-án Rákóczi azzal a céllal indult el a nemesi köztársaságba, hogy tárgyalásokat folytasson a cárral. Erről *Emlékiratainak* utolsó lapjain tudósít a fejedelem. Már Lengyelországban járt, amikor megtudta, hogy Károlyi Sándor a felkelők nevében kapitulált. A béke amnesztiát biztosított a kuruc csapatoknak és megvédte az országot a megtorlástól. Ennek ellenére 1711-ben, a békekötés után néhány száz, bizonyos források szerint háromezer magyar érkezett Lengyelországba.²⁷ Többségük soha nem tért vissza Magyarországra, lengyel földön kezdett új életet. (A magyar emigránsok kérdése további kutatásokat és nagymértékű együttműködést igényel, történetük feldolgozása nemzetközi projekt keretén belül lenne megvalósítható.)

II. Ágost is visszatért Lengyelországba, és újra kezébe vette a kormányzást, miközben az interregnum miatt a Német-római Császárság ügyeivel is ő foglalkozott. Nagyszabású tervei voltak: Rákóczi szerint a lengyel király azon dolgozott, hogy – VI. Károly spanyolországi tartózkodását kihasználva – ő legyen az új császár. Az új körülmények arra ösztönözték a nemesi köztársaság fejét, hogy megváltoztassa a viszonyát a felkelőkkel. Még azt is megígérte, hogy szenátusi határozattal oltalma alá veszi őket. A szavakat azonban nem követte tett.²⁸

Közben megromlott a viszony II. Rákóczi Ferenc és Elżbieta Sieniawska között. A fejedelem tartott a végleges szakítás következményeitől, mivel Sieniawska még mindig a nemesi köztársaság leghatalmasabb asszonya volt, míg ő nincstelen né vált, és csak az asszony támogatására számíthatott. Csakhogy a mágnessasszony karizmatikus személyisége egyre jobban feszélyezte Rákóczit az új, megváltozott helyzetben.²⁹ A szakításra, hogy „megszökjön” kedvesétől, a cár újabb lengyelországi tartózkodása idején adódott alkalom. Rákóczi gondolkodás nélkül csatlakozott az orosz uralkodó kíséretéhez, amely a Visztulán hajózott Elbinga (Elbląg) városáig. A cár egy hajót bocsátott a fejedelem és emberei rendelkezésére. Három hét hajózás után a magyar csoport megérkezett Thornába (Toruń).³⁰

Itt döntötte el I. Péter, hogy utazásának következő állomása a csehországi Karlsbad gyógyfürdője lesz. Mivel Rákóczi attól tartott, hogy az osztrákok rábeszélhetik az oroszokat, hogy adják ki nekik a fejedelmet, azzal az indokkal, hogy Berlinben találkozója van a porosz királlyal, elhagyta a cár kíséretét. A cár és a fejedelem útjai

26 *Pamiętniki i Wyznania*, 152–154.; Popiołek, 1996. 47–48.; Kościelak, 2010. 207.; Felczak, 1983. 161–162.

27 *Pamiętniki i Wyznania*, 362–365.; Hopp, 1965. 129–133.; Hopp, 1973.

28 *Pamiętniki i Wyznania*, 373–375., 380.

29 Uo. 376.

30 Uo. 380–383.; Szathmári Király, 1866; Divéky, 1911.

kettéváltak, Rákóczi Dancka (Gdańsk) városába ment,³¹ ahol végre biztonságban érezhette magát, mivel a szabad város a király és a köztársaság védelme alatt állt.³²

Rákóczi valóban nem alaptalanul aggódott a biztonsága miatt. 1711-ben osztrák dragonyosok törbe akarták csalni, és a merénylet csak a lengyeleknek köszönhetően hiúsult meg. Egy másik alkalommal egy Hartl nevű ezredest megvesztegettek a kíséretéből, és segítségével próbálták a fejedelem életére törni. Mindezek ellenére a fejedelem a tengerparti városban ténylegesen biztonságban érezhette magát. A város kiterjedt kapcsolatait is felhasználta a legfrissebb hírek beszerzéséhez. Sáros báró álnéven közel két évet töltött Danckában, ideje nagy részét társasági eseményeken, fogadásokon, bálokon töltötte. Csak egy rövid kitérőre szakította meg a városi életét, hogy találkozzon az Elbingába érkező cárral. Sajnos gyorsan rá kellett jönnie, hogy személyére vonatkozóan a cárnak időközben megváltoztak a nézetei. Ezért úgy döntött, hogy visszautasítja I. Péter meghívását a nemrég alapított Szentpétervárra.³³

A távozás és az elhidegülés ellenére Rákóczi levelek útján továbbra is tartotta a kapcsolatot Sieniawskával. Levelezésüket olvasva megállapítható, hogy a szeretők viszonya megváltozott. Feltehetően Sieniawska korábban szóvá is tette ezt, mivel Rákóczi minden erejével igyekezett meggyőzni a mágnásasszonyt érzelme változatlanságáról. 1712. július 13-i levelében leírta, hogy lehetetlen helyzetbe került, így próbálva enyhíteni a kettejük között kialakult kellemetlen helyzeten („Téved, ha azt hiszi, hogy valamiféle külső ok hatással lehet leveleim stílusára, mert belső érzelmeim semmilyen változást nem szenvedtek.”).³⁴ Elżbieta együttérzését és rokonszenvét azzal kísérte meg elnyerni, hogy finoman utalt arra, hogy a legutóbbi nehéz időszakban a hercegnő magára hagyta. E bevezető után Rákóczi egyre égetőbb problémájára keresett megoldást, méghozzá az egyre romló anyagi helyzetére.³⁵

A fejedelem a szabadságharc bukása után szinte minden vagyonát elvesztette. A családi birtokokat a császár elkobozta, az ingóságokat pedig a szabadságharc finanszírozása emésztette fel. Mégsem volt minden veszve, mivel néhány évvel korábban Rákóczi bebiztosította magát arra az esetre, ha mégis a Habsburgok győznének. A Versailles-tól kapott pénzből Sieniawska a saját nevéen vett birtokot a fejedelemnek Jaraszlő (Jarosław) közelében. A fejedelem azt remélte, hogy így sikerül megszereznie a nemesi köztársaság indigenátusát.

A birtokot sok adósság terhelte, ugyanakkor ez volt a legkisebb probléma vele. Sieniawska időközben annyira megkedvelte a javakat, amelyek törvény szerint őt illették, hogy nem akarta átengedni egykori szeretőjének. Mivel Rákóczinak sürgősen pénzre volt szüksége, felajánlotta Elżbietának, hogy vegye meg a birtok egy részét. A kért összegek egyikébe sem egyezett bele a büszke asszony, így az elhúzódozó tárgyalások miatt a fejedelem anyagi helyzete egyre romlott. Rákóczi Kruccsai Istvánt és Beniczky Gáspárt küldte egyezkedni a hercegnőhöz, ám ők is sikertelenül

31 *Pamiętniki i Wyznania*, 383–384.; Hopp, 1965. 133–145.

32 *Pamiętniki i Wyznania*, 384.

33 Uo. 384–387.; Hopp, 1965. 133–145.; Hopp, 1973.

34 Rákóczi, 1712.

35 Uo.

távoztak. A kilátástalan helyzetben lévő Rákóczi azt is felajánlotta Sieniawskának, hogy annyiért veheti meg a birtokrészt, amennyit ő maga ajánl fel érte. A felajánlott összeg azonban Rákóczi szerint „arra sem elegendő, hogy legsürgősebb szükségemet kielégítse”. Végül ő maga mondta ki: nincs esélye arra, hogy több anyagi támogatást kapjon, így a kedvezőtlen feltételeket el kell fogadnia: „Pénzről már nem beszélek, hiszen Méltóságod Kruccsai tudomására hozta, hogy többet nem tud előlegezni, mint amennyit már kilátásba helyezett, ami kétségtelenül arra sem elegendő, hogy legsürgősebb szükségemet kielégítse. De mit lehessen tenni, ha az embernek egy olyan csőd után, mint amilyenén én keresztülmentem, már nincs hitele.” Elżbieta, vérbeli negociátorként, korábbi levelében rámutatott a szerződés formai hiányosságaira. Elsősorban a megfelelő felhatalmazásban talált kivetnivalót. 1712. szeptember 25-én Kruccsai István teljes felhatalmazást kapott az ügy elintézéséhez. Október 15-én sikerült véglegesen elrendezni a kérdést, a jaraszlói javak átadásra kerültek a fejedelem egykori szeretőjének.³⁶

Rákóczi még egy vitás kérdésre tért ki fent említett levelében. Mint olvashatjuk, megpróbált elosztatni egyes, Sieniawskához eljutó pletykákat. A karakán asszony kiterjedt kapcsolatain keresztül jó információkkal rendelkezett a fejedelem szabados életviteléről. Rákóczi Danckában főleg bálokon, hölgykoszorúval körülvéve múlatta az időt. Nem csoda, ha Sieniawska tajtékzott a dühtől azon hír hallatán, hogy a fejedelem fényűző ajándékokkal lepette meg nemes hölgyeket, miközben elhagyott kedveséhez kölcsönért könyörgött. Rákóczi úgy mentegetőzött, hogy viszonzásként adta az ajándékot egy korábbi figyelmességért cserébe, amit a névnapjára kapott. A cseherini (Czehryn) sztarosztánénak adott zsebóra ügyét megpróbálta elviccelni. Sieniawska „informátorát” megbízhatatlannak bélyegezte, majd hozzátette, hogy a pletykák terjedésének sebességéből mérhető le a Varsó és Dancka közti távolság.³⁷

A fejedelem levele végén ismét egykori kedvese érzelmeire próbált hatást gyakorolni. Az igazságérzetére apellált, a bibliai Salamon királyhoz hasonlította, híres ítéleteire emlékeztette. Saját magát Sieniawska gyermekének állította be, akiről úgy kellene gondoskodnia az asszonynak, ahogy azt a felkelés teljes ideje alatt tette. Arra is kitért, hogy a tervezett franciaországi utazásának oka független tőle. Ezzel Rákóczi arra célzott, ha a nemesasszony megvonja tőle támogatását, ne csodálkozzon távozásán.³⁸ A levél befejező szakaszában a jaraszlói birtok eladásának ügyére utalhatott azzal a kijelentésével, hogy tudni akarja, mi lett Sieniawska végső elhatározása.³⁹

36 Uo.; Popiołek, 1996. 60., 78–85.; Hopp, 1965. 133–145.

37 Rákóczi, 1712. „Az az ember, aki az órávásárlásról informálta Méltóságodat, nem jól informálta. Az órá a cseherini sztarosztá felesége számára vásároltam, mert a koronamarsallné és a sztarosztáné néhány nappal Danckába való megérkezésem után nevem napja alkalmából megajándékoztak. Ez az udvariassági ajándékozás nem történt titokban, a kereskedő tehát jobban informálhatta volna Méltóságodat. Így mérhető le a Varsó és Dancka közötti távolság.”

38 Uo. „A salomoni ítélet hasonlata kedvező számomra, ha gyermekei közé számít. Higgye el, csak azért élek, amiről oly sokszor biztosítottam Méltóságodat. Amennyiben megszűnik azonban gondoskodni gyermekéről, a hiba nem őt terheli, ha mégis elveszti: egyedül a szükség az, ami sarkall, hogy innen elmenjek. Várom végső elhatározását, mert Öné vagyok Asszonyom...”

39 Uo.

Danckai tartózkodása alatt Rákóczi Ferenc összesen huszonnégy levelet írt Elżbieta Sieniawskának, melyek döntő többsége pénzügyi problémákról szólt. Az említett birtok eladása volt az utolsó ügy, ami Lengyelországban tartotta a fejedelmet. Mihelyst megoldódott, elhagyta az országot.⁴⁰

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadott források és szakirodalom

Antologia wierszy węgierskich

1971 *Kocham twój kraj. Antologia wierszy węgierskich o Polsce*. Red.: Csapláros, István. Kraków, 1971.

Bieńkowska

2002–2004 Bieńkowska, Zofia: Franciszka II Rakoczego związku z Jarosławiem. Z dziejów stosunków polsko-węgierskich. In: *Rocznik Stowarzyszenia Miłośników Jarosławia*, 15. 2002–2004. 38–46.

Blanning

2003 Blanning, T. C. W.: *Zarys historii Europy XVIII w.* Warszawa, 2003.

Csapláros

1979 Csapláros, István: Historia literatury węgierskiej. In: *Z dziejów polsko-węgierskich stosunków historycznych i literackich*. Red.: Reychman, Jan. Warszawa, 1979.

Divéky

1911 Divéky, Adorján: Z podróży Węgrów w Polsce. In: *Ziemia Tygodnik Krajoznawczy Ilustrowany*, 2. (1911) 44. sz. 718–719., 45. sz. 737–739.

Felczak

1983 Felczak, Waclaw: *Historia Węgier*. Wrocław, 1983.

Historia dyplomacji polskiej

1982 *Historia dyplomacji polskiej*. Tom. 2. 1572–1795. Pod red. Wójcik, Zbigniew. Warszawa, 1982.

Hopp

1965 Hopp, Lajos: Pobyt Ferencza Rákóczego II w Gdańsku w latach 1711–1712. In: *Rocznik Gdański*, 25. (1965) 131–157.

1973 Hopp Lajos: *A Rákóczi-emigráció Lengyelországban*. Bp., 1973. (Irodalomtörténeti füzetek.)

Jaroachowski

1886 Jaroachowski, Kazimierz: *Z czasów saskich. Spraw wewnętrznych i wojny*. Poznań, 1886.

Kopyś

2018 Kopyś, Tadeusz: *Historia Węgier 1526–1989*. Kraków, 2018.

Kościelak

2010 Kościelak, Lech: *Historia Słowacji*. Wrocław, 2010. (Historie Krajów i Narodów.)

⁴⁰ Hopp, 1965. 139–140.

Link-Lenczowski

1994 Link-Lenczowski, Andrzej: *Rzeczpospolita na rozdrożu 1696–1736*. Kraków, 1994.

Popiótek

1996 Popiótek, Bożena: *Królowa bez korony. Studium z życia i działalności Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej ok. 1669–1729*. Kraków, 1996.

Rákóczi

1712 II. Rákóczi Ferenc levele Elżbieta Sieniawskához [1712. július 13.]. In: *II. Rákóczi Ferenc válogatott levelei*. Szerk.: Köpeczi Béla. Bp., 1958. <http://mek.oszk.hu/08300/08339/08339.htm#73> (letöltés: 2019. december 21.).

1988 Franciszek II Rakoczy: *Pamiętniki i Wyznania*. Wybrał, opracował i wstępem poprzedził Nowak, Jerzy Robert. Warszawa, 1988. (Biblioteka Pamiętników Polskich i Obcych.)

Romsics

2018 Romsics Ignác: *Historia Węgier*. Poznań, 2018.

Staszewski

2005 Staszewski, Jacek: *Wetynowie*. Olsztyn, 2005.

Szathmári Király

1866 *Szathmári Király Ádám Napló-Könyve 1711–1717. esztendőken II. Rákóczi fejedelem bujdosásáról*. Szerk.: Thaly Kálmán. Pest, 1866.

Wimmer

1956 Wimmer, Jan: *Wojsko Rzeczypospolitej w dobie wojny północnej*. Warszawa, 1956.

ENIKŐ BALÁZS-SZABELSKI – ADAM SZABELSKI

FRANCIS II RÁKÓCZI IN POLAND

The aim of the article is to present the life of Francis II Rákóczi, the leader of the Hungarian anti-Habsburg uprising at the beginning of the 18th century, in the years 1701–1703 and 1711–1712, when he lived in the Polish–Lithuanian Commonwealth. During that time, the last ruler of independent Transylvania faced ill fate and loneliness, but never abandoned his efforts to return to Hungary. After the fall of the 1711 Hungarian uprising he went to Poland, where at first he stayed at the estate of a Polish noblewoman Elżbieta Sieniawska. Afterwards, he went to Gdańsk and spent almost a year there. At the end of 1712 he sailed away to France in hope of gaining Louis XIV's support for the "Hungarian cause".

Ára: 600 Ft
Előfizetőknek: 500 Ft



TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444,
e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440,
vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda,
Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetében
(1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.,
telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban
(1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2020-as évfolyamának megjelentetését
a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja



nka
Nemzeti Kulturális Alap